

VIII.

Рися поїхала... В домі Жуків стало якось не так як було: усе стояло на своїм місці; тіж стіни, таж мебель, тіж люде, не має тільки однієї Рисі — и кожному чоловікові з боку стало примітно, що виїзд Рисі нагнав якийсь смуток на дім Жуків. Стара Жучиха ходила наче не своя: то вештається и сується мовчки по всім хатам, то сяде знов, як скоро по смерті було мужа, під своїм любимим вікном, плете чулок; пучки її перебігають по прутках, а очи вставляться и дивляться кудись далеко: не на гумно вже, як колись було, не на сад, не на церкву,—ні, вони дивляться кудись висше церкви, низше неба, наче хочуть знайти ту далеку країну, куди заїхала Рися.

Минуло тижнів шість. Од Рисі прийшло два листи: один з Відня, другий з Цюриха: писала Рися, що вона записалась в університет, що екзамен здала добре. Семен и Соня на радощах аж в долоні сплеснули; Жучиха всміхнулась, глянула на образ, перехрестилась и знов взялась за чулок.

Аж ось заголосили під ворітьми дзвінки и біля Жучишиного двору зупинилось три вози. Сім чоловік в панському убранні вийшли в дім, по-зад усіх стояв наш знаємий Хмара.

— „Що воно за оказія?" подумала Жучиха. „Що се за гості, та ще як раз на обід... Лишенько ж мені!.. треба швидче бігти до куховаря, щоб страви стало на всіх."

Жук и собі не мало здивовався; побачивши між гістьми офіцера в жандармскім убранні... Один з гостей з гербовими гудзиками виступив наперед, підойшов до Жука и спитав:

— „Ви Семен Иванович Жук?"

— „Я," одповів Жук.

— „Я судовий слідователь, а отсе зі мною товариш прокурора, комісар, жандармский офіцер и становий; а ото останні — ваші сусіди: дворяне Хмара и Кабанець; я взяв їх за свідків... По волі начальства я мушу потрусить вас."

Жук трохи поблід. В душі ёго закипіла злість. „Порядки благоустроеного государства" підняли в ёму цілу хуртовину: він в очевидь бачив, на скільки заспокоєне в „благоустроеному государстві" жите частных людей. Як евангельский злодій, про котрого сказано, що ніхто не відає, коли прийде „тать в нощи", так и слуги „благоустроеного государства" врываються, коли захочуть, в дім кожного и роблять, що хочуть...

Жук пересилив себе и спокійно спитав слідователя:

— „Чого ж ви шукати-мете, трусячи мене?"

— „Законопротивних бумаг и книг."

— „Добре! шукайте!.. Тільки спершу обявіть мені, як слідує по закону: з якої причини ви трусити-мете мене?.."

— „З волі и по приказу начальства..."

— „Се не причина —"

— „Другої ми не знаємо..."

— „Та, коли так, то й я вас не знаю; будьте ласкаві, покажіть мені приказ начальства, щоб я завірився, що ви справді од начальства, и щоб я знав, що ви чиновники, а не хто инчий..."

— „Хто ж инчий має право трусити?" одповів слідователь.

— „Всяково буває... самі добре знаєте..."

— „Се-б то як?" перебив товариш прокурора, „се-б то ми самозванці?"

— „Я сего не кажу, я хочу запевнитися, що ви не самозванці.”

— „От становий и сусіди ваші Кабанець и Хмара запевнять вас, хто ми; а приказу ми вам не покажемо... не гайте нам часу, ведіть у кабінет!..”

Жук здвигнув плечима.

— „Коли по волі не хочете, ми потрусимо по неволі; поламаємо замки у вашому бюрі и потрусимо,” сказав слідователь.

— „Робіть, що хочете,” одповів Жук.

Принялись трусить. Передивились усі столи, скрині, переширили усі мишачі нірки; дивились у груби, лазили на горища, ходили по коморах, в омшанику, були и в клуні... Одложили на бік вид могили Шевченка, книжку Бока „Про здорового и недужного чоловіка” и два якісь листи. Скінчали трусеницю, стали розпитувать Жука. „Де печатана книжка Бока?” спитав слідователь.

— „В Москві, — хиба не бачите?” одповів Жук.

— „Гм! тут нема першого листка... може воно печаталось у Лондоні —”

— „Може,” сказав сміючись Жук.

— „А що отсе за листи у вас, відкіль и від кого?”

Жук глянув на листи и сказав:

— „Один з Чернігова од мого товариша, другий з Києва од лікаря.”

— „А про яке отсе товариство пишуть до вас з Чернігова?”

— „Се писалось кілька літ назад, як клопотався я завести позичкову кассу.”

— „Гм!”

Чиновники стали ще раз читать той лист. Перечитали... переглянулись один з другим и вернули Жуку.

Написали акт, що нічого законопротивного не знайшли, и стали прощаться просячи у Жуків вибаченя, що потревожили їх: „Знаєте,” говорив жандарм, „наше діло підневольне, ми не по своїй волі; велять — повинні слухать.”

Чиновники поїхали, зістався Хмара, щоб поговорить „про свої сусідські діла”.

— „Чи знаєте, Семене Иванович, що отсе усе значить?” сказав Хмара, лестячись до Жука.

— „Добре знаю: те значить, що вас не прийняли в позичкове товариство...”

— „Що ви, що ви! Господь з вами! щоб я пішов на таке паскудне діло!.. Оборони мене Боже!.. От нехай мене отсей святий хрест побє!” Хмара перехрестився.... „А я дорогою випитав у слідователя: се на вас зробив донос Гуж.”

— „За що?”

— „Не знаю.”

— „Е! ви всі одного Бога чорти, усі одним миром мазані... Коли б правда ваша, що Гуж зробив донос, так певно, що ви ёго підбили, — бо за що б Гуж доносив на мене?..”

— „У ёго вже натура така: може хотів вислужиться... отже й скріпився... так ёму й треба!..”

— „Тревайте!” перебив ёго Жук; „коли ваша правда, так я подам на Гужа жалобу, за те, що він зробив донос, и напишу, що довідався про се од вас.”

— „Борони Боже!” скрикнув Хмара, підскачовши з свого місця... „Як се можна! я вам по дружбі, потайно се сказав, а ви хочете писать!.. Як се можна!.. ви мене погубите, за се мене в Сибір запроторять...”

— „От и виходить, що тут якась брехня єсть!.. Ну, та се ваше діло; а я знаю що робити, знаю, що бучу підняв не сам Гуж: без підпалу дрова не горять...”

Хмара ще раз забожився, що він не сном ні духом не причастен ні до чого, що все се Гуж скуєвдив, попрощався и поїхав.

Через пів року у Куликах поселився жандармский унтер-офіцер. Рідкий день виймався такий, щоб він чого-небудь не за-мутився у двір, а часом и в дім до Жучихи: то рука заболить — прийде лікарства просить; то прийде позичить чорнило, або купить чого и т. и...
